

Внесок Полтавського Свято-Макаріївського єпархіального братства у розвиток церковно-історичних краєзнавчих досліджень на Полтавщині у другій половині XIX – на початку XX ст.

Оксана Делія

Кафедра філософії та політології, Полтавський університет споживчої кооперації України, УКРАЇНА, м.Полтава, вул.Ковпака, 3, E-mail: odel2008@mail.ru

Abstract –The process of the development of the religion regional ethnography of Poltava region and deposit of the brotherhood of saint Makariy in church-historical studies are analyzed in this article.

Ключові слова – religion regional ethnography, clergy, church.

Загальнонаціональні процеси піднесення самосвідомості українського народу, зростання інтересу до власного історичного минулого, що мали місце наприкінці XIX – на початку XX ст., не залишили байдужими численні церковні братства, які утворювались центральними органами влади Російської імперії для боротьби зі штундизмом. Попри офіційний характер цих установ члени братств значною мірою сприяли розвитку церковно-історичних краєзнавчих студій та поширенню історичних знань.

Статут новоствореного Свято-Макаріївського братства у Полтавській єпархії був затверджений 7 лютого 1890р. За статутом братство мало піклуватись щодо “утвердження здорових понять об истинах православної веры и правилах християнского благочестия, “...о событиях исторической жизни православної русской церкви” [1]. Справами братства завідувала Рада. Того ж року головою Ради братства було обрано ректора Полтавської духовної семінарії М. Гаврилкова. 1890 – 1903 рр. Раду очолював новопризначений ректор семінарії І. Пічета. Протягом 1903 – 1915 рр. головою Ради братства перебував протоієрей Г. Лісовський, 1915 – 1917рр. – єпископ Полтавський і Переяславський Неофіт.

Кількість членів братства коливалась від 800 до 1800 осіб. У 1890р. серед членів братства налічувалось 34 почесних члена, 14 пожиттєвих, 798 дійсних членів, 372 членів-претендентів. З них духовних осіб значилось – 720 [2]. 1899 р. число братчиків збільшилось до 1739 осіб, з них духовних осіб– 1233.

У складі церковного братства перебували громадські діячі та священики, які були активними учасниками церковно-краєзнавчого руху у регіоні: протоієреї П. Мазанов, Є. Ісаєнко, М. Уралов, В. Курдиновський, В. Базилевич, співробітники Полтавської духовної семінарії Д. Орлов, Д. Нарцисов, Д. Дмитрієвський, викладач Полтавського духовного училища І. Яновський.

Братство отримувало значні грошові надходження, які складались з членських внесків та пожертв, коштів, вилучених з продажу власної друкованої

продукції, відсотків по вкладам. Так, у 1908 р. до казни братства надійшло 60 тис. крб.

Свято-Макаріївське братство мало відділення (парафіяльні братства) майже в усіх парафіях єпархії. На початку XX ст. загальна чисельність парафіяльних братств на Полтавщині збільшилась з 51 (1904р.) до 80 (1914р.) [3].

Варто зазначити, що Свято-Макаріївське Єпархіальне братство відіграло помітну роль у розвитку церковно-краєзнавчих досліджень на Полтавщині на початку XX ст. Найбільш яскраво дослідницька діяльність братчиків знайшла відображення у підготовці до друку Переяславсько-Полтавського патерика. Робота зі створення книги розпочалась у 1912 р. за пропозицією голови Ради братства Г. Лісовського. Видання мало вмістити життєписи прославлених святителів, які народились у Полтавській єпархії, таких як А. Пателарій, Лубенський чудотворець, єпископ Переяславський Єфрем, архімандрит Макарій, Переяславський чудотворець, єпископ Білгородський І. Горленко. Також до “Патерика” планувалось включити біографії видатних церковних діячів, які не були введені до пантеону полтавських святителів: архієпископа Псковського С. Тодорського, народженого у м. Золотоноша, подвижника Ачинського Д. Делія, вихідця з хуторів Солонцових Кобеляцького повіту, фундатора Свято-Троїцького монастиря м. Києва І. Мирошніченка, який народився у посаді Крюків Кременчуцького повіту, подвижника Києво-Печерського Паїсія, уродженця м. Лубни [4].

Згодом, у 1914 р. для підготовки видання “Переяславсько-Полтавського патерика” була створена комісія за керівництва єпископа Полтавського Неофіта. До складу комісії увійшли протоієреї Г. Лісовський, С. Четверіков, член Полтавської вченої архівної комісії А. Мальцев. Складання “Патерика” було доручено викладачу Лубенського духовного училища Я. Ільминському. Братством були виділені значні кошти для збору матеріалів для видання. Так, у 1912 р. Я. Ільминському було видано 1000 крб. для поїздки на батьківщину святителя Афанасія, у 1914 р. він отримав 300 крб. з братської казни для друку дослідження присвяченому А. Пателарію. Вже незабаром, у 1914 р. у Полтаві був оприлюднений нарис краєзнавця “Святитель Христов Афанасий сидящий, Лубенский чудотворец”.

Того ж року протоієрей Ф. Булдовський був відраджений до Харькова “для разыскания материалов по жизнеописанию святого Мелетия, архиепископа Харьковского, уроженца Полтавской епархии”[5].

Разом з тим братство провело значну роботу щодо популяризації відомостей про святині Полтавської єпархії серед широкого загалу. У 1912 р. постановою єпархіального братства було надруковано 1500 примірників історичного нарису, присвяченого Горбанівській іконі Богородиці. Нарис був підготовлений полтавським протоієреєм Ф. Лазурським. 1914 р. братством були організовані богословські читання. Програми читань публікувались у “Полтавском вестнике”, “Полтавском голосе”. Читання відбувались у приміщенні Маріїнської жіночої гімназії м. Полтави. До програми читань були включені доповіді Я. Ільмінського, присвячені постаті А. Пателарія. Також головою Ради братства Г. Лісовським була підготовлена доповідь з життєписом Макарія, Переяславського чудотворця.

Наступного року перший том “Переяславо-Полтавського патерика” був готовий до друку. Того ж року Рада братства уклала контракт з типографією В. Кульженкова у Києві про видання 4000 екземплярів. Загалом друк “Патерика” обійшовся казни братства майже у 5000 тис крб.[6].

З початком Першої світової війни єпархіальне братство відчувало матеріальні труднощі. До того ж суттєво зменшилась кількість його членів. У 1915 р. у складі братства налічувалось 697 осіб. Дата остаточного припинення його діяльності до сьогодні невідома і, на нашу думку, пов'язана з революційними процесами на українських землях у 1917–1920-х рр.

Отже, ретроспективний погляд на майже тридцятирічний період діяльності Свято-Макаріївського єпархіального братства дає можливість оцінити його вагомий внесок у збереження та відновлення куль-

тових цінностей та монументальних пам'яток у межах єпархії. Окрім того, діяльність братчиків сприяла накопиченню та систематизації відомостей з історії Полтавської єпархії та її видатних діячів, що значною мірою прислужилось розвитку церковного краєзнавства у регіоні.

References

- [1] Устав Свято-Макар'євського Полтавського єпархіального братства // Полтавские єпархіальні вѣдомости. – Часть официальная. – 1890. – № 2. – С. 117–133.
- [2] Отчет Совета Полтавского Єпархіального Свято-Макар'євського Братства за певый год его существования // Полтавские єпархіальні вѣдомости. – Часть официальная. – 1891. – № 12. – С. 418–429.
- [3] Ольский З. Общее собрание Полтавского Єпархіального Свято-Макар'євського братства // Полтавские єпархіальні вѣдомости. – Часть неофициальная. – 1904. – № 20–21. – С. 795–801.
- [4] Отчет о состоянии и деятельности Полтавского єпархіального Свято-Макар'євського Братства за 1912 год // Полтавские єпархіальні вѣдомости. – Часть официальная. – 1913. – № 29. – С. 2018–2050.
- [5] Отчет о состоянии и деятельности Полтавского єпархіального Свято-Макар'євського Братства за 1912 год // Полтавские єпархіальні вѣдомости. – Часть официальная. – 1913. – № 29. – С. 2018–2050.
- [6] Отчет о состоянии и деятельности Полтавского єпархіального Свято-Макар'євського Братства за 1915 год // Полтавские єпархіальні вѣдомости. – Часть официальная. – 1917. – № 4. – С. 312–327.